

УДК 37.091:37.013.3:37.018
DOI 10.31654/2663-4902-2026-PP-2-65-70

Харицька С. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
та комп'ютерних лінгвотехнологій
Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій
s.kharytska@duikt.edu.ua
orcid.org/0000-0002-9404-9731

ТЬЮТОРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ І НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

У статті обґрунтовано роль освіти у формуванні ціннісних орієнтирів особистості, зокрема критичного мислення, толерантності, громадянської активності та соціальної відповідальності. Виявлено, що тьюторство як інструмент сприяє розвитку демократичних компетентностей та національної самосвідомості здобувачів вищої освіти. Розглянуто модель індивідуалізованого навчання, що передбачає партнерські відносини між тьютором і студентом, розвиток автономії, рефлексії та критичного аналізу освітньої траєкторії. Обґрунтовано значущість тьюторства для забезпечення інклюзивності та міжкультурного діалогу, що сприяє критичній оцінці стереотипів і усвідомленню цінності різноманіття. Показано, що тьюторський супровід є ефективним інструментом інтеграції демократичних принципів у практику вищої освіти та формування активної, свідомої й відповідальної молоді.

Ключові слова: тьюторство, вища освіта, демократичні цінності, національна ідентичність, громадянська компетентність, інклюзивність, міжкультурний діалог.

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації суспільства освіта не лише передає знання, але й формує ціннісні орієнтири особистості – спроможність до громадянської активності, критичного мислення, поваги до прав людини, толерантності й соціальної відповідальності. Особливо актуальною ця проблема є в умовах демократичних перетворень та післявоєнного відновлення України. Демократичні цінності й національна ідентичність виступають фундаментальними складовими загального громадянського потенціалу нації. Освітній простір, у свою чергу, має забезпечити не лише знання, але й формувати механізми становлення активного громадянина та зміцнення національної самосвідомості. У цьому контексті зростає зацікавленість у педагогічних інструментах, що сприяють соціалізації і ціннісному становленню особистості. Одним із таких інструментів є *тьюторство*. Це індивідуалізована модель супроводу здобувача освіти, яка передбачає партнерські відносини між тьютором і тьюторантом, спрямовані на розвиток автономності, рефлексії та самоуправління в навчанні [7]. Тьютори не лише допомагають будувати індивідуальні освітні траєкторії, але й формують уміння критично мислити, співпрацювати, приймати рішення – всі ті компетентності, що становлять основу демократичного громадянства та національної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тьюторство трактується як педагогічна дія і професійна діяльність, спрямована на супровід індивідуального освітнього шляху здобувача освіти. У трактуванні Дем'яненко Н., тьюторський супровід включає індивідуалізацію освіти, планування індивідуальної освітньої траєкторії та підтримку саморозвитку здобувача освіти в партнерській взаємодії «тьютор – тьюторант

(учень/студент/здобувач освіти)». Такий підхід передбачає не лише академічний супровід, а й формування ціннісного виміру особистості, що є важливим для громадянського становлення індивіда [3].

Тьюторство як інструмент освітнього процесу акцентує увагу на суб'єкт-суб'єктних відносинах між його учасниками, де здобувач освіти постає не як пасивний об'єкт навчання, а як активний співтворець власної освітньої траєкторії. У такій взаємодії тьютор виконує роль наставника, фасилітатора й партнера, який підтримує індивідуальний розвиток здобувача освіти, сприяє усвідомленню його освітніх потреб, інтересів і можливостей. Особливого значення набуває формування автономії студента, що проявляється у здатності самостійно визначати цілі навчання, планувати власну діяльність, здійснювати рефлексію та оцінювати результати [1]. Цей підхід ґрунтується на гуманітарних принципах освіти, які передбачають повагу до особистості, діалогічність взаємодії, довіру та партнерство. Важливою складовою тьюторства є розвиток рефлексивних умінь, що дозволяють здобувачеві освіти аналізувати/усвідомлювати власний досвід, досягнення і труднощі, а також коригувати освітню траєкторію відповідно до відповідних умов. У процесі тьюторського супроводу формуються ключові компетентності – критичне мислення, відповідальність, ініціативність, здатність до самонавчання та ефективної комунікації.

Таким чином, тьюторство сприяє підготовці особистості до самостійної діяльності у соціумі, активної громадянської участі та безперервного навчання впродовж життя, що є важливими умовами успішної самореалізації в сучасному суспільстві.

Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі тьюторства як інструменту формування демократичних цінностей та національної ідентичності в освітньому просторі, а також аналіз практичних механізмів його реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Демократичні цінності – це система морально-політичних засад, що включає такі поняття, як свобода, рівність, людська гідність, повага до прав людини, участь та відповідальність у громадянському житті. Дослідження Бойко А. І. підкреслює, що освіта має інструментальну роль у становленні усвідомленого і відповідального громадянина, здатного аналізувати соціальні процеси та брати участь у демократичних практиках [2]. Процес формування демократичних компетентностей не обмежується передачею знань – він включає розвиток здатності до критичної рефлексії, участі у прийнятті рішень та здатності співпрацювати з іншими представниками суспільства. Науковці також підкреслюють важливість міждисциплінарності та інтеграції демократичних тем у навчальні практики як засобів формування компетентностей демократичної культури. Як зазначають Казачінер О. С., Непийпа Н. Д. та інші демократичні цінності в освіті слід не лише викладати як теорію, а й активно впроваджувати через педагогічні методи та організацію навчального середовища. Важливість інтеграції демократичних компетенцій у навчальні програми та моделювання демократії у діяльності вчителів/викладачів, що включає розвиток толерантності, свободи, рівності та участі здобувачів освіти в аудиторних обговореннях і прийнятті рішень. Науковці виділяють три ключові практики для демократизації навчання: інтеграція демократичних компетенцій у предмети, використання методів навчання й оцінювання, що підтримують активну участь студентів, та усвідомлення «прихованого навчального плану», тобто неформальних сигналів щодо демократичних принципів [4; 6].

Формування демократичних компетенцій у вищих навчальних закладах, яке забезпечує активну участь здобувачів освіти, розвиток їх автономії та навичок критичного мислення, створює умови для формування національної ідентичності, адже через усвідомлену участь у спільних освітніх, дослідницьких та громадських практиках студенти набувають знань про історію, культуру та цінності своєї нації та усвідомлюють власну роль у її розвитку. Національна ідентичність – це усвідомлення особистістю своїх цінностей, культурних традицій, історичної пам'яті та приналежності до певної національної спільноти. Освіта виступає ключовим чинником у цьому процесі,

оскільки саме в освітньому просторі формується знання про національну культуру, мову, традиції та цінності [5].

В умовах сучасних викликів, зокрема російської агресії, національна ідентичність стає важливою складовою соціальної згуртованості й громадянської активності молоді. Патріотичне виховання, що включає знання про історію, культуру та загальнолюдські цінності, сприяє зміцненню відчуття національної приналежності [8].

Тьюторство як механізм формування демократичних цінностей розглядається не лише як інструмент, а як особлива модель взаємодії, що відтворює принципи демократичного суспільства в мікросередовищі освіти. У процесі тьюторського супроводу здобувач освіти набуває досвіду участі у відносинах, побудованих на рівності, повазі до особистості, свободі вибору та відповідальності за власні рішення. Як зазначалось вище, ключовою ознакою тьюторства є суб'єкт-суб'єктна взаємодія, яка передбачає діалогічність, відкритість і партнерство. Саме при такій взаємодії формується усвідомлення цінності іншої думки, розвиток толерантності, уміння аргументовано висловлювати власну позицію та брати участь у спільному прийнятті рішень. Це безпосередньо співвідноситься з базовими демократичними цінностями – свободою, рівністю, плюралізмом і взаємною повагою.

Важливим аспектом є також розвиток автономії здобувача освіти. У тьюторстві студент отримує можливість самостійно визначати освітні цілі, обирати шляхи їх досягнення, оцінювати власні результати. Такий досвід сприяє формуванню відповідальності, ініціативності та активної життєвої позиції – рис, притаманних громадянину демократичного суспільства. Крім того, тьюторство стимулює розвиток рефлексії, що дозволяє особистості критично осмислювати власні дії, переконання та соціальний досвід. Це є основою для формування критичного мислення і здатність до активної й усвідомленої громадянської діяльності. Через індивідуалізований супровід здобувач освіти навчається не лише здобувати знання, а й розуміти власну роль у суспільстві, співвідносити особисті цілі з суспільними потребами.

Таким чином, тьюторство виступає ефективним інструментом формування демократичних цінностей, оскільки створює освітнє середовище, у якому ці цінності не просто декларуються, а практикуються у щоденній взаємодії, закріплюючись у досвіді поведінки та мислення здобувача освіти. У демократичному суспільстві освіта повинна бути не лише трансляцією знань, але й практикою демократичних відносин. Національна ідентичність як усвідомлення людиною своєї приналежності до певної нації, що включає почуття спільності з іншими членами цієї нації, розуміння та прийняття її історії, культури, мови, традицій і цінностей, створює підґрунтя для інтеграції демократичних принципів у повсякденне життя та освітній процес. Інакше кажучи, національна ідентичність – це внутрішнє відчуття: *я – частина своєї нації*, що впливає на поведінку, цінності та вибори людини у соціальному й культурному житті. Підтримка тьюторства у цьому контексті полягає у створенні освітнього середовища, що включає рефлексію про історичні події, культурні практики та соціальні цінності, що дозволяє здобувачам освіти інтегрувати національні елементи у власну систему цінностей.

Освітні практики, які спрямовані на зміцнення національної ідентичності, включають патріотичне виховання, знання про національну спадщину, мову та культуру. У такому контексті тьютор може виступати як модератор дискусій, фасилітатор проектно-ї діяльності та наставник у формуванні індивідуальних освітніх проєктів, що сприяють усвідомленню власної національної приналежності. Однією з ключових практик тьюторства є стимулювання рефлексії та критичного мислення. Це дозволяє здобувачам освіти не лише освоювати фактичні знання, аналізувати власний досвід, але й порівнювати різні точки зору, оцінювати соціальні явища – навички, що необхідні для активної участі у демократичному суспільстві. Проєктні завдання, орієнтовані на вирішення локальних соціальних проблем або дослідження історичних та культурних аспектів, виконують подвійне педагогічне завдання: вони не лише сприяють розвитку демократичних компетентностей – таких як критичне мислення, навички співпраці,

відповідальність за прийняття рішень та активна участь у процесі, але й глибоко формують почуття національної ідентичності через безпосереднє занурення у культурний і соціальний контекст своєї громади та нації. Тьютор підтримує ініціативу студентів, модерує командну роботу, допомагає структурувати дослідження, розвивати проєктні компетентності та забезпечує інтеграцію академічних знань із практичною діяльністю, зокрема у взаємодії з місцевими інституціями та громадою. Такий підхід не лише сприяє успішній реалізації освітніх проєктів, а й формує у студентів усвідомлену соціальну та культурну відповідальність, готуючи їх до активної участі у житті національної спільноти та демократичному розвитку суспільства.

В Україні, як одній із демократичних країн Європи, існують проєкти та ініціативи, які пов'язані зі студентською діяльністю, локальними проблемами та національною ідентичністю: Всеукраїнські науково-практичні конференції з національної ідентичності, у яких беруть участь студенти та викладачі закладів вищої освіти. Ці заходи спрямовані на теоретичне і практичне обговорення питань національної та громадянської ідентичності молоді, обмін досвідом і педагогічними напрацюваннями. Вони проводяться за участю Міністерства освіти і науки України, Інституту проблем виховання НАПН України та інших установ, що підкреслює значимість інтеграції теми ідентичності в академічний простір вищої освіти; проєкт «Enhancing community capacity for reconstruction» (<https://auu.com.ua/en/projects/proyekt-vidrodzhennya/>) – ініціатива Альянсу українських університетів у партнерстві з Міжнародним фондом «Відродження». Він спрямований на співпрацю університетів із місцевими громадами для підтримки відновлення після руйнувань, що включає роботу над реальними локальними проблемами, залучення студентів до практичних досліджень і проєктної діяльності на місцях.

Особливий акцент потрібно зробити на інклюзивності, яка передбачає створення освітнього середовища, у якому всі здобувачі освіти, незалежно від соціального, культурного чи мовного походження, мають рівні можливості для навчання, розвитку та участі у колективних процесах. Інклюзивний підхід сприяє визнанню різноманіття та повазі до індивідуальних особливостей, створюючи умови для активного залучення кожного учасника освітнього процесу. Міжкультурний діалог є важливою складовою інклюзії, оскільки він дозволяє студентам і викладачам обмінюватися знаннями, традиціями та поглядами, формуючи навички толерантності, емпатії та критичного мислення. Через взаємодію представників різних культур здобувачі освіти вчаться усвідомлювати цінність культурного різноманіття, аналізувати власні стереотипи та знаходити спільні рішення у груповій роботі. Тьютор у цьому процесі виконує роль модератора та наставника, який підтримує відкриту комунікацію, сприяє активному обговоренню та допомагає інтегрувати досвід різних культур у навчальні проєкти. Наприклад, у межах групових проєктів студенти можуть досліджувати історичні події або соціальні практики різних етнічних груп, порівнювати культурні традиції та створювати спільні продукти, що відображають різноманіття ідей та підходів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Тьюторство виступає ефективним інструментом формування демократичних цінностей та національної ідентичності здобувачів вищої освіти. Воно забезпечує індивідуалізований супровід навчальної діяльності, розвиток автономії, критичного мислення, рефлексії та здатності до усвідомленої громадянської участі. Партнерські відносини «тьютор – тьюторант» сприяють формуванню суб'єкт-суб'єктної взаємодії, де студент стає активним співтворцем власного освітнього шляху, а не пасивним об'єктом навчання. Проєктна діяльність, спрямована на вирішення локальних проблем і дослідження історичних та культурних тем, поєднує розвиток демократичних компетентностей із формуванням національної ідентичності через безпосереднє занурення студентів у соціокультурний контекст громади та нації. Роль тьютора у цьому процесі ключова: він фасилітує командну роботу, підтримує ініціативу студентів, інтегрує академічні знання з

практичною діяльністю та модерує міжкультурний діалог, створюючи інклюзивне освітнє середовище.

Таким чином, тьюторство не лише реалізує освітні цілі, а й формує соціально відповідальних, свідомих громадян, здатних активно брати участь у демократичному суспільстві, усвідомлювати власну національну приналежність та брати відповідальність за розвиток своєї громади й держави. Цей підхід відповідає сучасним викликам трансформації суспільства та підвищує ефективність формування ціннісного та громадянського потенціалу молоді.

Список використаних джерел

1. Бабушко С. Р. Особливості навчальної діяльності учителя дорослих у побудові суб'єкт-суб'єктних відносин у внутрішньофірмовому навчанні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 33. С. 20–23.
2. Бойко А. І. Формування демократичних цінностей суспільства в процесі освіти. *Гуманітарний вісник ЧДТУ. Серія: Філософські науки*. 2015. С. 80–94.
3. Demyanenko N. Tutoring as pedagogical action and new profession: systematic approach to the problem. *Вища освіта України*. 2020. № 2. С. 59–66. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-VOV.2020.2\(77\).09](https://doi.org/10.31392/NPU-VOV.2020.2(77).09)
4. Kazachiner O. S., Boychuk Yu. D., Halii A. I. Promoting democracy in school teaching. *Перспективи та інновації науки. Серія: Педагогіка, психологія, медицина*. 2025. № 9 (55). С. 70–82. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9\(55\)-70-82](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9(55)-70-82)
5. Конівіцька Т. Я., Вербицька Л. О. Формування національно-культурної ідентичності в процесі реалізації міждисциплінарності у ЗВО. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 86. Т. 2. С. 15–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.2>
6. Nerypa N. Tutoring in open education in Ukraine as a factor of democratization. *SWorldJournal*. 2025. № 4 (31-04). С. 21–38. DOI: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2025-31-04-025>
7. Степаненко О. О. Обґрунтування поняття «тьютор» у освітньо-дослідницькому просторі. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 128 (138). С. 198–204.
8. Харицька С. В., Колісниченко А. В. Патріотичне татування як виразник національної самоідентифікації. *Moderni aspekty vědy*. 2022. Svazek XXI. С. 150–158.

References

1. Babushko, S. R. (2014). Osoblyvosti navchal'noyi diyal'nosti uchyatelya doroslykh u pobudovi sub'yekt-sub'yektnykh vidnosyn u vnutrishn'ofirmovomu navchanni [Features of adult teacher's educational activity in building subject-subject relations in corporate training]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu – Scientific Herald of Uzhhorod National University*, 33, 20–23 [in Ukrainian].
2. Boyko, A. I. (2015). Formuvannya demokratychnykh tsinnostey suspil'stva v protsesi osvity [Formation of democratic values of society in the education process]. *Humanitarnyy visnyk ChDTU. Seriya: Filosofs'ki nauky – Humanitarian Bulletin of ChDTU. Series: Philosophical Sciences*, 80–94 [in Ukrainian].
3. Demyanenko, N. (2020). Tutoring as pedagogical action and new profession: systematic approach to the problem. *Vyshcha osvita Ukrayiny – Higher Education of Ukraine*, 2, 59–66 [in English]. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-VOV.2020.2\(77\).09](https://doi.org/10.31392/NPU-VOV.2020.2(77).09)
4. Kazachiner, O. S., Boychuk, Yu. D., & Halii, A. I. (2025). Promoting democracy in school teaching. *Perspektyvy ta innovatsiyi nauky. Ser.: Pedagogika, psykholohiya, medytsyna – Perspectives and Innovations in Science. Series: Pedagogy, Psychology, Medicine*, 9(55), 70–82. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9\(55\)-70-82](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9(55)-70-82) [in English].
5. Konivits'ka, T. Ya., & Verbyts'ka, L. O. (2025). Formuvannya natsional'no-kul'turnoyi identychnosti v protsesi realizatsiyi mizhdytsyplinarnosti u ZVO [Formation of national-cultural identity in the process of interdisciplinary implementation in HEIs]. *Innovatsiyina pedagogika – Innovative Pedagogy*, 86(2), 15–20. <https://doi.org/10.32782/ip/86.2.2> [in Ukrainian].

6. Nepyipa, N. (2025). Tutoring in open education in Ukraine as a factor of democratization. *SWorldJournal*, 4 (31-04), 21–38. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2025-31-04-025> [in English].

7. Stepanenko, O. O. (2018). Obgruntuvannya ponyattya «tyutor» u osvityno-doslidnyts'komu prostori [Justification of the concept of «tutor» in the educational-research space]. *Naukovi zapysky Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific Notes of National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Series: Pedagogical Sciences*, 128(138), 198–204 [in Ukrainian].

8. Kharyts'ka, S. V., & Kolisnychenko, A. V. (2022). Patriotic tattoo as an expression of national self-identification [Patriotic tattoo as an expression of national self-identification]. *Moderni aspekty vedy – Modern Aspects of Science*, XXI, 150–158 [in English].

Kharytska S.

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of English Language
and Computer Linguistic Technologies,
State University of Information and Communication Technologies,
s.kharytska@duikt.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9404-9731>

TUTORING AS A TOOL FOR FORMING DEMOCRATIC VALUES AND NATIONAL IDENTITY IN THE EDUCATIONAL SPACE

Relevance of the study. Against the backdrop of ongoing social and democratic changes, higher education is important not only for knowledge dissemination but also for the formation of core values, including civic and social responsibility, critical thinking, and tolerance. Inclusive and democratic teaching practices are particularly important for fostering national identity and active civic engagement.

Main objective(s) of the study. The study aims to substantiate tutoring as a pedagogical tool for developing civic and democratic competencies, national self-awareness, and inclusive educational practices among higher education students.

Methodology. The research is based on theoretical analysis and synthesis of contemporary approaches to tutoring, individualized learning, and democratic education. Tutor–student partnership models were examined, with emphasis on autonomy, reflection, and critical evaluation of educational trajectories. Tutoring served as a tool for implementing project-based activities, community collaboration, and student engagement with local historical and cultural topics.

Results/findings and conclusions. Tutoring significantly contributes to the development of civic and democratic competencies and national self-awareness. The individualized learning model promotes autonomy, reflection, and critical analysis of educational trajectories. Tutoring fosters inclusivity and intercultural dialogue, enabling students to critically evaluate stereotypes, value diversity, and participate in social and civic life. Project-based and community activities effectively integrate theoretical knowledge with practical skills, supporting professional, social, and civic development.

Significance. The findings demonstrate that tutoring is an effective tool for integrating democratic principles into higher education. It provides a framework for cultivating active, conscious, and responsible youth capable of contributing to democratic society and strengthening national identity.

Keywords: tutoring, higher education, democratic values, national identity, civic competence, inclusivity, intercultural dialogue.

Отримано редколегією / Received: 25.03.2026

Прорецензовано / Revised: 14.04.2026

Опубліковано / Published: 28.05.2026